

ANNE-BABA-ÇOCUK İLETİŞİMİ DEĞERLENDİRME ARACI'NIN (ABÇİDA) GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Yrd. Doç. Dr. Nalan ARABACI

Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, nalanarabaci@gmail.com

Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, omeroglu@gazi.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmada, 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerini değerlendirmek üzere Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) geliştirilmesi ve geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırmada, amaçlı örneklem kullanılarak, belirlenen okullara devam eden 48-72 aylık çocuğa sahip 206 anne-baba örneklem grubunu oluşturmuştur. Aracın istatistiksel olarak test-tekrar test güvenirliğini ölçmek amacıyla, araştırmaya katılan 206 anne-babadan tesadüfi olarak seçilen 52 anne-babaya, uygulamadan dört hafta sonra ABÇİDA tekrar uygulanmıştır. Metodolojik araştırma yönteminin temel alındığı bu çalışmada; anne-babalar ve çocukları hakkında bilgi toplamak amacıyla Genel Bilgi Formu ve ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının belirlenmesi amacıyla Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçek (Alpan, 2006) kullanılmıştır. Aracın geçerlik güvenirlik çalışması olarak;açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri; aracın genel olarak güvenirliğini belirleyebilmek için de, madde-toplam puan güvenirliği, Cronbach Alpha güvenirliği, test-tekrar test güvenirliği analizleri yapılmıştır.ABÇİDA'nın yapısal geçerliğini test etmek amacıyla yapılan Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) istatistikleri sonuçlarına göre aracın beş boyutlu bir yapıyı desteklediği görülmüştür. ABÇİDA'nın konuşma alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .56 ve empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .73 olduğu görülmüştür. Test-tekrar test güvenirliğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; test-tekrar test korelasyonları, konuşma alt boyutu için .93, dinleme alt boyutu için .96, mesaj alt boyutu için .98, sözsüz iletişim alt boyutu için .95 ve empati alt boyutu için .96 olarak belirlenmiştir. Buna göre, iki uygulama sonuçları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmüştür($p<.05$).Araştırma sonucunda, ABÇİDA'nın güvenilir bir ölçme yaptığı ve tutarlı bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: İletişim, Anne-Baba-Çocuk İletişimi, Okul Öncesi Dönem, Ölçek Geliştirme

VALIDITY AND RELIABILITY ANALYSIS OF PARENT-CHILD COMMUNICATION ASSESSMENT TOOL (ABÇİDA)

ABSTRACT

The aims of this study are to develop Parent-Child Communication Assessment Tool (ABÇİDA) that seeks to evaluate the communication patterns between parents and their children of 48-72 months. The sample was for the validity and reliability analyses of the ABÇİDA, and it was identified through a purposeful sampling method. Specifically, it involved the parents of 206 children who are at ages of 48-72 months. The data of the study in which is based on a methodological research method were collected through several data collection tools. General Information Form was used in order to obtain information about parents and their children sampled. Parents' socio-economic status was determined through the use of Socio-Economic Status Scale (Alpan, 2006). In order to determine test-

retest reliability of the tool, it was administered to randomly selected fifty-two parents among 206 parents sampled a four weeks after the implementation. In regard to the reliability of the tool, factor analyses were employed. In order to identify the overall reliability of the tool, item-total score reliability, Cronbach Alpha reliability and test-retest reliability were analysed. The statistics of Exploratory Factor Analysis (EFA) that has been conducted to test the construct validity of ABDICA and Confirmatory Factor Analysis (CFA) indicate that the tool supports a 5-dimension structure. It was identified that the coefficient of consistence for speaking sub-dimension is (α) .67, the coefficient of consistence for listening sub-dimension is (α) .70, the coefficient of consistence for message sub-dimension is (α) .60, the coefficient of consistence for non-verbal communication sub-dimension is (α) .56 and for empathy sub-dimension is (α) .73. When the test results have been reviewed in terms of reliability; the correlation of tests are identified as follows: for speaking sub-dimension .93, for listening sub-dimension .96, for message sub-dimension .98, for non-verbal sub-dimension .95 and for empathy .96. According to this, it has been identified that the relationship between two application results is significant ($p < .05$). The findings reveal that the ABDICA is a reliable assessment tool and has a consistent pattern.

Key Words: Communication, Parent-Child Communication, Preschool Period, Parent-Child Communication Assessment Tool

1. GİRİŞ

İletişim; süreç, etki, düşünce, haber, duygu, ifade, anlam, mesafe, temel eğitim becerileri gibi birçok kavramı içeren; insanın doğumundan itibaren başlayarak yaşamın sonuna kadar devam eden, karmaşık ve çok boyutlu bir süreci kapsamaktadır. İletişim, bir kişinin diğer kişiyle bağlantı kurmak amacıyla duyguların ve fikirlerin sözel veya sözel olmayan yollarla ifade edilip aktarıldığı, alındığı ve yorumlandığı, bilinçli veya bilinçsiz, amaçlı veya amaçsız bir süreçtir (Berko, Wolwin ve Wolwin, 2000; Adair, 2003).Yapılan tanımlara göre, bir iletişim sürecinin oluşabilmesi için bazı unsurların bir araya gelmesine ihtiyaç vardır. Bunlar; kaynak, mesaj, kodlama ve kod açma, kanal, hedef, algılama ve değerlendirme ile geri bildirim unsurlarıdır. İletişim ihtiyacının karşılanması sözlü iletişim, sözsüz iletişim ve yazılı iletişim türlerinin biri ya da birkaçı ile gerçekleştirilebilmektedir (Adler ve Rodman, 2003; Hogg ve Vaughan, 2007).

İnsan, sosyal yapısının bir gereği olarak önce aile ortamındaki kişilerle ve daha sonra çevresindeki diğer bireylerle iletişim kurma ihtiyacı içindedir. Bütün kişiler arası ilişkiler iletişime bağlı olarak gerçekleşmektedir. İnsan yaşamında çok büyük bir öneme sahip olan olumlu ve nitelikli iletişim sürecinin ilk temelleri çocuğun içine doğduğu aile ortamında atılır ve okul ortamında devam ederek gelişir. Bu nedenle, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı ve aile bireyleri arasındaki iletişim ve ilişkiler, özellikle tüm gelişim alanlarında hızlı bir değişimin görüldüğü okul öncesi dönemde çok büyük önem arz etmektedir (Greenspan ve Salmon, 1998; Schor, 1999; Stewart, Cooper, Stewart ve Friedley, 2003). Çocuk ve yetişkin arasındaki ilk iletişim doğumla birlikte başlar. Bebek doğduğu andan başlayarak, çevresiyle iletişim kurmaya ve edindiği algıları değerlendirmeye çalışır. Bu dönemde, anne-baba ile çocuğun iletişimi önce sözel olmayan iletişim şeklinde görülür. İletişim, daha sonra sesler ve sözcüklerle olur. Bu iletişim sadece bilgi değişimini değil, duyguların da paylaşılmasını sağlar. Anne-baba-çocuk iletişimi, hem çocuk hem de anne-babalar için çok önemlidir.

Çocuğun tüm gelişim alanları üzerinde önemli bir etkiye sahip olan iletişimin, çocuk üzerinde kısa veya uzun süreli etkileri olabilir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar nasıl iletişim kuracaklarını öncelikle anne-babalarını izleyerek öğrenirler ve sonuçları gözleyerek yeni davranışlar oluştururlar. Anne-babaların çocuklarına doğru ve etkili mesaj verebilmesi için iletişim kurma yöntemlerini bilmeleri ve bazı kurallara dikkat etmeleri gereklidir (Beebe vd., 2005; Knapp ve Vangelisti, 2005; Berns, 2007; Gürsoy ve Yıldız Bıçakçı, 2007; Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007).

Aile ortamında iyi iletişim becerilerine sahip olan çocukların, okula uyumları ve toplumla bütünleşmeleri de daha kolay olmaktadır. Ancak iletişim kurma yöntem ve stratejileri bireyden bireye, aileden aileye ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Aile ortamında olumlu iletişim becerilerinin kazanılmasında, anne-babalar çocuklarına olumlu ya da olumsuz modeller olarak etkiye bulunabilirler. Çocukların nitelikli iletişim becerilerini kazanabilmeleri için, anne-babaların doğru rol modeli olması çok önemlidir (Yavuzer, 1995). Anne-babalar, iletişim sürecini oluşturan çeşitli temel unsurları bilerek, bu unsurları etkili bir şekilde kullanarak ve sağlıklı bir iletişim için yeteri kadar zaman ayırarak çocuklarına doğru rol modeli olabilirler. Böylece, aile ortamında olumlu iletişim deneyimleri kazanan çocuklar, dili etkili bir şekilde kullanarak, duygu ve düşüncelerini açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme ve sosyal ilişkilerini düzenleme konusunda başarılı olabilirler (Alpan, 2001; Çağdaş, 2003).

Anne-baba-çocuk arasındaki iletişimi etkileyen pek çok faktör bulunabilir. Aile ortamında iletişim kurmak, aile dışındaki bireylerle iletişim kurmaktan daha riskli olarak değerlendirilmektedir. Aile bireyleri aynı ortamda yaşamak ve bazı yaşantıları zorunlu olarak paylaşmak durumundadır. İletişimi zayıf ve olumsuz olan bir ailede, çocuklar başta olmak üzere bütün aile bireyleri duygusal zararlara karşı çok savunmasızdır (Özuğurlu, 1995; Ryder, 1995; Öz, 1997; Yavuzer, 2000). Olumlu iletişim, ailedeki sorunların çözümü için ana ilkedir. Aile içi iletişim konusundaki en önemli amaçlardan biri, iletişimi olumsuz yönde etkileyen faktörleri ortadan kaldırmak, olumlu faktörleri destekleyerek devam etmesini ve gelişmesini sağlamaktır. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar birçok uyarıcıya açık oldukları için, olumsuz iletişim ortamı çocuğun kişiliğini ve gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Bıçakçı, 2002; Dreman, 2004; Beebe vd., 2005; Landis vd., 2006).

İletişim konusunda çocuklarına doğru rol modeli olması beklenen anne-babaların iletişim sürecindeki yeterlilikleri, yetersizlikleri, benzerlikleri, farklılıkları gibi çeşitli özelliklerinin ortaya konulması, iletişim sürecinde yaşanan sorunların ya da olumlu durumların belirlenmesi açısından gerekli görülmektedir. Anne-baba-çocuk iletişimi konusunda durum tespiti yapılarak, bu doğrultuda gerekli tedbirlerin alınabilmesi ancak mevcut durumun ortaya konmasını sağlayacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı ile mümkün olabilir.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de anne-babaların okul öncesi dönemdeki çocukları ile iletişimlerini değerlendiren bir ölçme aracının bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle, araştırmada Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı’nın (ABCİDA)

geliştirilmesi ve geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırma, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerine yönelik ölçme aracı eksikliğini gidermesi bakımından önemli görülmektedir. Ayrıca, bu araştırmanın okul öncesi dönemde olduğu kadar farklı yaş grubundaki çocukların anne-babalarının iletişim konusundaki yeterliliklerinin belirlenmesi için yapılacak çalışmalara da ışık tutarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

ABÇİDA'nın geliştirilmesi ve geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması, metodolojik araştırma yöntemine uygun olarak yapılmıştır. Metodolojik araştırma; teorik araştırmalar, teori geliştirme, bir teoremi ispatlama, bir araç geliştirme, model geliştirme türünde yapılan araştırmalardır (Özdamar, 2003).

ABÇİDA'nın geliştirilmesinde öncelikle konu ile ilgili literatür incelenerek, ilgili kaynak ve ölçekler gözden geçirilmiştir. Literatürün incelenmesi sonucunda, ergenlere ve yetişkinlere yönelik olarak geliştirilen ya da uyarlaması yapılan ölçeklerin bulunduğu görülmüştür. Bu ölçeklerin incelenmesi sonucunda, farklı yaş gruplarında olsa bile, tamamında iletişimle ilgili ortak bazı maddelerin bulunduğu görülmüştür. İletişim sürecinin işleyiş biçimini belirlemek amacıyla, çok sayıda iletişim teorisyeni tarafından farklı iletişim modelleri geliştirilmiştir. ABÇİDA'nın geliştirilmesinde, çift yönlü iletişim modellerindeki; iletişim sürecinin subjektif, seçici, değişken ve tahmin edilemez olduğunu ileri süren yaklaşım ve bu yaklaşımın ortaya koyduğu iletişim unsurları temel alınmıştır. Dairesel ya da spiral olarak da tanımlanan çift yönlü (doğrusal olmayan) iletişim modelleri, doğrusal iletişim modeline karşı çıkararak, iletişim sürecindeki geri bildirim en önemli unsur olduğunu öne süren ve diğer iletişim süreci öğelerini de içeren modellerdir. Çift yönlü iletişim modellerini geliştiren iletişim teorisyenlerine göre iletişim modeli; tek yönlü (doğrusal) iletişim modellerinde de var olan kaynak, mesaj, kodlama, kod açma, kanal ve alıcı gibi temel öğeleri barındırmasının yanında; bunlardan farklı olarak iletişim sürecinin dinamik yapısını ve çift yönlü oluşunu vurgulayan geri bildirim unsurunu da içermektedir. Yani kaynak kişiden kodlanarak alıcıya doğru çeşitli kanallar aracılığı ile gönderilen sözlü ve sözsüz mesajlar, alıcı kişinin algılaması ve değerlendirmesi sonucunda bir anlam kazanır ve alıcı kişide bir etki yaratarak kaynak kişiye geri bildirim şeklinde yansır (Severin ve Tankard, 1992; Crowley ve Mitchell, 1995; Mc Quail ve Windahl, 1997; Redmond ve Mifflin, 2000; Bıçakçı, 2002). Çift yönlü iletişim modellerine göre, alıcı kişi algılama ve değerlendirme aşamasında çok çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Alıcı kişi mesajı yanıtladığı anda, kaynak kişi alıcı konumuna geçerek çift yönlü iletişim süreci ortaya çıkmaktadır. İletişim sürecinde, tarafların birbirlerini anlamalarına ve uzlaşmalarına yardımcı olan bir diğer önemli unsur ise empati olarak görülmektedir (Baldwin vd., 2004; Tekinalp ve Uzun, 2004; Beebe vd., 2005; Dominick, 2007; Holmes, 2007; Mc Chesney, 2007; Demiray, 2008).

Bu noktadan hareketle, ABCİDA'nın geliştirilmesinde, çift yönlü iletişim modellerini geliştiren teorisyenlerin birleştiği ortak iletişim unsurları göz önünde bulundurularak; aracın, konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati olmak üzere beş alt boyuttan oluşmasına karar verilmiştir. Alt boyutların belirlenmesinden sonra, her alt boyutu temsil edecek şekilde davranış ifadelerinin olduğu bir madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunun oluşturulmasında, konu ile ilgili literatürden ve 48-72 aylık çocukların gelişimsel özelliklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, alt boyutlardaki maddelerin yazılmasında; maddelerin her bir alt boyutu temsil edecek şekilde kapsamlı olmasına, alt boyutlardaki madde sayılarının dengeli bir dağılım göstermesine, birbirleri ile aynı anlamı içermemesine, ne çok genel ne de çok özel anlam taşıyan ifadeler içermemesine, göreceli ifadeler içermemesine, konunun ele alınışına göre olumlu ya da olumsuz davranış ifadeleri içermesine ve kolaylıkla anlaşılabilir olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle ABCİDA; konuşma alt boyutunda 17, dinleme alt boyutunda 18, mesaj alt boyutunda 18, sözsüz iletişim alt boyutunda 15 ve empati alt boyutunda 18 madde olmak üzere toplam 86 maddeden oluşmuştur. Aracın taslak formu, okul öncesi eğitim, çocuk gelişimi ve eğitimi, psikolojik danışma ve rehberlik, psikiyatri ve ölçme değerlendirme alanlarında çalışan sekiz uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan, ölçekteki her bir maddeyi konuya, alt boyutlara ve çocukların gelişimsel özelliklerine uygunluğu bakımından; “uygun”, “uygun değil”, “düzeltmeli” şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir. Görüşüne başvuru alan uzmanların değerlendirmeleri sonunda maddelerde gerekli değişiklikler yapılmıştır. Daha sonra ABCİDA, anlam ve dil bilgisi olarak Türkçe'ye uygunluğu bakımından değerlendirilmek üzere Türkçe dil uzmanının görüşüne sunulmuştur. Türkçe dil uzmanından gelen öneriler doğrultusunda maddelere son şekli verilerek araç uygulama için hazır duruma getirilmiştir. Seksen altı maddeden oluşan ABCİDA, geçerlik güvenirlik çalışması yapıldıktan sonra 37 maddeye inmiştir. Anne-babalara bireysel ya da grup olarak uygulanabilen araçta, konuşma alt boyutunda sekiz madde, dinleme alt boyutunda altı madde, mesaj alt boyutunda sekiz madde, sözsüz iletişim alt boyutunda altı madde ve empati alt boyutunda dokuz madde bulunmaktadır.

Konuşma Alt Boyutu: Konuşma alt boyutu sekiz maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, kişinin kendisi ve çevresiyle dengeli bir ilişki kurmasına ve sürdürmesine yarayan sesli sembollerini kullanma becerisi ile ilgili davranışlar bulunmaktadır. Konuşma etkinliğinde duygu ve düşünceleri açık ve net bir biçimde ortaya koyan ifadeler kullanma, duyguları kontrol altında tutma, konuşma zamanı, mekanı ve süresini ayarlama, konuşmaya açık olma ve istekle katılma ile ses tonu ve beden dili gibi konuşmayı destekleyen unsurları kullanma ile ilgili beceriler değerlendirilmektedir. Örn; “Duygu ve düşüncelerimi çocuğuma açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edebilmek için basit ve düzgün cümleler kullanırım.”

Dinleme Alt Boyutu: Dinleme alt boyutu altı maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, kişiler arası iletişimdeki önemli bir unsur olan dinleme becerisi ile ilgili davranışlar bulunmaktadır. Dinleme etkinliğinde iletişimde bulunulan kişiye odaklanma, iletilen işitsel işaretleri tanıma, hatırlama ve objektif şekilde anlamlandırma ile ilgili beceriler değerlendirilmektedir. Örn; “Çocuğumun anlattıklarını sonuna kadar dinlerim.”

Mesaj Alt Boyutu: Mesaj alt boyutu sekiz maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, duygu ve düşüncelerin kodlanarak sözlü bir anlatımla alıcı kişiye ulaşmasını sağlayan sembollerini, anlam

boyutuna uygun olarak kullanma becerisi ile ilgili davranışlar bulunmaktadır. Mesaj oluşturma etkinliğinde kişinin iletişimde bulunduğu kişi ya da kendisi ile ilgili duygu ve düşüncelerini yansıtmaya biçimi ile alıcı konumundaki kişinin davranışlarını algılayarak geri bildirimde bulunma becerileri değerlendirilmektedir. Örn; “Çocuğuma öfkeli olduğumda, söylemek istemediğim sözleri söylerim.”

Sözsüz İletişim Alt Boyutu: Sözsüz iletişim alt boyutu altı maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, kişiler arasında konuşma etkinliği dışında gerçekleşen iletişim yöntemlerini kullanma becerisi ile ilgili davranışlar bulunmaktadır. İletişim etkinliğinde bakış ve göz teması, dokunma, duruş, mesafe, mekan, jest ve mimikler gibi sözsüz iletişime ait çeşitli unsurları kullanma ile ilgili beceriler değerlendirilmektedir. Örn; “Çocuğumla konuşurken, tüm vücut duruşumla onu dinlemeye hazır olduğumu belli ederim.”

Empati Alt Boyutu: Empati alt boyutu dokuz maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde, iletişimde bulunan tarafların birbirlerini hem duygusal hem de düşünsel açıdan tanımaları ve anlamaları üzerine odaklanan empatik iletişim becerisi ile ilgili davranışlar bulunmaktadır. Empatik iletişimin gerçekleşmesindeki yeterli bilgi aktarımı sağlama, birbirini tanıma ve anlama, önyargılardan uzak durma ve anlaşıldığını karşı tarafa bildirme ile ilgili beceriler değerlendirilmektedir. Örn; “Çocuğumun benimkinden farklı duygu ve düşüncelerine saygı gösteririm.”

Araçla ilgili kısa bir bilgi uygulama formunun başında yer almaktadır. Aracın uygulanmasında belirli bir zaman sınırlaması yoktur. Cevaplar uygulama formu üzerinde işaretlenmektedir. Araç, beşli Likert tipi derecelendirmeye dayalıdır. Formda yer alan her madde için “Her zaman”, “Sık sık”, “Ara sıra”, “Nadiren” ve “Hiçbir zaman” seçeneklerinden birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenmektedir. Dinleme alt boyutunda 6. madde, mesaj alt boyutunda 1., 3., 4., 6., 7. ve 8. maddeler ve sözsüz iletişim alt boyutunda 1. madde, iletişim etkinliğindeki olumsuz davranışları ifade etmeleri nedeni ile ters olarak kodlanmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem Seçimi İle İlgili Çalışmalar

Araştırmanın evrenini, 2009–2010 eğitim-öğretim yılında Ankara il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-72 aylık çocukların anne-babaları oluşturmuştur. Araştırma örnekleminin oluşturulmasında; amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak, Çankaya ve Gölbaşı ilçelerindeki İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı okullara ve kurumlara devam eden 48-72 aylık çocukların anne-babalarından oluşan 206 anne-baba ile çalışma gerçekleştirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması İle İlgili Çalışmalar

Çalışmada ilk olarak, örnekleme oluşturan anne-babaların çocuklarının devam ettiği okullardaki yönetici ve öğretmenlerle görüşülerek, yapılacak çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve çocuklarla anne-babalarının isimleri, adres ve telefon numaraları alınmıştır. Örnekleme dahil olan anne-babalara daha önceden telefon edilerek uygulama için okula/kuruma gelecekleri günler kararlaştırılmıştır. Okullarda ve ilgili kurumlarda bireysel görüşmenin uygun bir şekilde yapılabilmesi için, sessiz bir oda ve rahat bir oturma düzeni gibi gerekli

ortam düzenlemesi sağlanmıştır. Anne-babalar, çalışmanın amacı ve ABCİDA konusunda bilgilendirilmiş ve uygulama bireysel olarak, yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Uygulama sırasında, dikkatin dağılması ve formun objektif bir şekilde cevaplanabilmesi için görüşme odasında anne-baba dışında başka kişilerin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, anne-babalar maddelerle ilgili tereddüt edilen, anlaşılmayan ya da daha çok açıklama yapılması beklenen durumlar olursa, kendilerine gerekli açıklamaların yapılacağı konusunda da bilgilendirilmişlerdir. Genel Bilgi Formu ve Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçek (Alpan, 2006) çalışmanın başında anne-babalar tarafından doldurulmuştur. Daha sonra ABCİDA'nın uygulamasına geçilmiştir. Formda yer alan maddeler araştırmacı tarafından okunmuştur. Maddelerin okunmasını takip edebilmeleri için formun bir kopyası anne-babalara verilmiştir. Maddelerle ilgili açıklamalar yapılırken, bilimsel bir dil ya da terim kullanılmamasına, görüşmeye alınan anne-babaya ismi ile hitap edilmesine ve verilen cevaplardan dolayı yargılayıcı bir tutumda bulunulmamasına özen gösterilmiştir. Formda yer alan ifadeler anne-babaya yüksek sesle ve anlaşılır bir şekilde okunarak, “Her zaman”, “Sık sık”, “Ara sıra”, “Nadiren”, “Hiçbir zaman” seçeneklerinden, genel olarak çocukları ile iletişimlerinde kendi durumlarını en doğru şekilde yansıtan seçeneği belirtmeleri istenmiştir. Belirtilen seçenek araştırmacı tarafından uygulama formuna işaretlenmiştir. Uygulama için mazeret bildirerek okula ya da ilgili kuruma gelemeyen ve çalışan ebeveynlerle kendilerinden daha önceden randevu alınarak, evlerinde ya da çalıştıkları işyerlerinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında, araştırmaya katılan anne-babaların birbirleriyle etkileşimini önlemek için, çocukların sadece annesi ya da sadece babası ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Aracın istatistiksel olarak test-tekrar test güvenilirliğini ölçmek amacıyla araştırmaya katılan 206 anne-babadan tesadüfi olarak seçilen 52 anne-babaya uygulamadan dört hafta sonra ABCİDA tekrar uygulanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi İle İlgili Çalışmalar

Verilerin analizinde, anne-babalar ve çocuklarının demografik bilgilerine ilişkin dağılımları frekans ve yüzde değerleri olarak verilmiştir. Aracın geçerlik güvenirlik çalışması olarak açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri; aracın genel olarak güvenirliğini belirleyebilmek için de, madde-toplam puan güvenirliği, Cronbach Alpha güvenirliği, test-tekrar test güvenirliği analizleri yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, aracın geçerlik güvenirlik çalışmasına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. ABCİDA'nın Yapı Geçerliği Analizlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu çalışmada aracın yapısal geçerliğini belirleyebilmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) istatistikleri yapılmıştır. Araştırmada, ABCİDA'nın geçerliğini test etmek amacıyla yapılan istatistiksel çalışmada öncelikle oluşturulan beş alt boyutun kendi içlerinde homojen olduğu varsayılmıştır. Böylece, her bir

alt boyutun sadece tek boyutlu olacağı ve ölçülmek istenen kurgunun bu boyutta temsil edilmesi gerektiği kabul edilmiştir. Bu varsayımdan hareketle, ön veri analizi sürecinde öncelikle alt boyutların kapsadığı maddeler için ayrı ayrı Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Alt boyutlardaki tek boyutun ortaya çıkarılabilmesi için “principalaxis çıkarım yöntemi” ve “directo blimin faktör döndürme yöntemi” kullanılmıştır. Direct oblimin ya da genel olarak oblique döndürme tekniğinin kullanılma nedeni, bu döndürme yönteminin alt boyutlarda bulunabilecek farklı faktörler arasındaki ilişkiye izin vermesidir. Tek boyutun bulunabilmesi için bütün madde kombinasyonları, her aşamada yeni bir maddeyi analize sokarak denenmiş ve madde ekleme süreci tek boyutlu faktör yapısı bozulana kadar devam ettirilmiştir. Ortaya ikinci bir faktör çıktığında analize sokulan madde çıkarılmış ve yerine yenisi eklenmiştir. Sonuçta, bütün alt boyutlar için yapılan bu işlem sonrasında, tek boyutlu faktör yapısını bozmayan ve faktör yükleri 0.30’dan büyük olan maddeler, daha ileri bir analiz yöntemi olan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile test edilmesi amacıyla tutulmuştur. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına paralel olarak doğrulayıcı faktör analizi beş boyutlu bir ölçme aracını test etmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, her bir maddenin kendi boyutuyla olan ilişkisinin miktarı, gücü ve bu ilişki sonucunda söz konusu maddede açıklanan ve açıklanamayan varyansın miktarını belirlemek için yapılmıştır.

Bu doğrultuda, beş alt boyut için elde tutulan maddeler için beş adet 1-faktör DFA modelleri oluşturulmuş ve bu modeller Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM) teknikleri kullanılarak test edilmiştir. DFA model parametrelerinin tahmini için, yinelemeli minimizasyon teknikleri kullanılarak En Çok Olabilirlik Tahmini yapılmaktadır. En Çok Olabilirlik Tahmini kitle için çok-değişkenli normallik varsayımını öngördüğünden, pratikte verinin dağılımı ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır. Çok-değişkenli normallik varsayımını göz ardı etmek Ki-kare değerinin olduğundan büyük, standart hataların ise olduğundan küçük tahmin edilmesine neden olmaktadır. Bu sorunun çözülmesi için öncelikle çok-değişkenli normallik standartlarına, değişkenlerin uyup uymadığına bakılmıştır. Normalleştirilmiş Mardia katsayısının üç (3) değerinden büyük olması verinin çok-değişkenli normal dağılmadığı anlamına gelmektedir. Beş alt boyutta da bu katsayı üçten büyük bulunduğu için Ki-kare değerine Satorra-Bentler düzeltmesi uygulaması ile çok-değişkenli normallikten sapma düzeltilmiştir. Ayrıca, model parametre standart hataları da aynı şekilde düzeltilerek çok-değişkenli normallik özelliğine yaklaşım sağlanmıştır. Böylece, sağlam test istatistikleri parametrelerin testinde kullanılmıştır. Model uyumu, yani başka bir ifade ile belirlenen yapının yeterli bir şekilde tanımlandığının anlaşılması, Ki-kare uyum testi, Karşılaştırılmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI) ve Yaklaşım Kök Ortalama Kare Hatası Değeri (Root-Mean SquareError of Approximation, RMSEA) gibi uyum istatistikleri ile değerlendirilmiştir. Bu uyum istatistiklerinde .90 ve üzeri değerler kabul edilebilir bir uyumun, .95 ve üzeri değerler ise iyi bir uyumun göstergesi olarak kabul edilmiştir (Raykov, 1997).

ABCİDA’nın güvenilirliğini test etmek amacıyla madde-toplam puan güvenirligi, Cronbach Alpha güvenirligi ve test-tekrar test güvenirligi analizleri yapılmıştır. Güvenirlik, bireylerin

test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanmaktadır. Güvenirlik, testin ölçmek istediği özelliği, ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir. Bir ölçme aracının güvenilirliği için aranan iki temel ölçüt, değişik zamanlarda elde edilen cevaplar arasındaki tutarlılık ve aynı zamanda elde edilen cevaplar arasındaki tutarlılık olarak açıklanmaktadır. Başlıca güvenilirlik türleri paralel form güvenilirliği, iki yarı test güvenilirliği, madde-toplam puan korelasyonu, Kuder Richardson ve Cronbach Alpha güvenilirliği, test-tekrar test güvenilirliği ve puanlayıcı güvenilirliği olarak sıralanmaktadır (Büyüköztürk, 2005; Albayrak, 2006; Büyüköztürk vd., 2008; Tanrıöğen, 2009). *Madde-toplam puan güvenilirliği*; test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar. Madde-toplam korelasyonunun pozitif ve yüksek olması, maddelerin benzer davranışları örneklediğini ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu gösterir. Genel olarak, madde toplam korelasyonu .30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, .20 - .30 arasında kalan maddelerin zorunlu görülmesi durumunda teste alınabileceği veya maddelerin düzeltilmesi gerektiği, .20'den daha düşük maddelerin ise teste alınmaması gerektiği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2005). *Cronbach Alpha güvenilirliği*; test ölçümlerinin güvenilirliğini kestirmede sık olarak kullanılan yöntemlerden birisidir. Ölçme araçlarının veya ölçme sonuçlarının güvenilirlikleri hesaplanabilir ve elde edilen sayıya güvenilirlik katsayısı denir. Güvenirlik katsayısı bir korelasyon katsayısı olup (0, +1) aralığında değerler almaktadır. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2005; Bademci, 2006; Büyüköztürk vd., 2008; Tanrıöğen, 2009). *Test-tekrar test güvenilirliği*, bir testin aynı gruba belli aralıklarla iki kez uygulanmasıyla elde edilen puanlar arasındaki korelasyon ile açıklanmaktadır. İki puan seti arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmaktadır. Bu yöntem ile hesaplanan korelasyon katsayısı iki uygulamadan elde edilen puanların ne derece kararlı olduğunu gösterir. Bir başka ifade ile, korelasyon katsayısı 1'e yaklaştıkça cevaplayıcıların iki uygulamadaki puanlarının birbirine yaklaştığını, 0'a yaklaştıkça farklılaştığını gösterir. Yüksek bir korelasyon, hem test puanlarının kararlılığını hem de ölçülen özelliğe iki uygulama arasındaki zamanda fazla değişme olmadığını gösterir. Düşük olması ise, ölçmenin kararsızlığı veya ölçülen özellikteki düşüklüğe bağlanabilir. İki uygulama arasındaki zamanın, cevaplayıcıların ilk uygulama ile test içeriğine aşina olması nedeni ile ikinci uygulamada alınacak test puanlarını önemli düzeyde etkilemeyecek kadar uzun olması önerilir. Buna karşılık iki uygulama arasındaki zamanın bireylerin ölçülen özelliklerinde önemli bir değişme olmayacak kadar kısa olması gerekir. İki uygulama arasındaki zaman, ölçülen davranışa ve hedef kitleye göre değişmektedir. Bununla birlikte ortalama dört haftalık bir süre uygundur (Büyüköztürk, 2005; Büyüköztürk vd., 2008; Tanrıöğen, 2009).

3.1.1.ABCİDA'nın Alt Boyutlarına Ait Açımlayıcı Faktör Analizine(AFA) İlişkin Elde Edilen Bulgular

ABCİDA'nın konuşma alt boyutuna ait açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. ABCİDA'nın Konuşma (K) Alt Boyutuna Ait Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları	
Konuşma Alt Boyutu	Faktör yük değeri
K1	.707
K2	.480
K3	.613
K4	.517
K5	.492
K6	.591
K7	.488
K8	.461
Öz değer:	2.42
Açıklanan varyans (%)	30.18

Tablo 1'de açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçlarına göre, 17 madde olarak planlanan konuşma alt boyutundaki 2., 4., 5., 6., 7., 10., 11., 15. ve 17. maddeler, .30'un altında faktör yüküne sahip olduğu için çıkarılmıştır. Konuşma alt boyutu sekiz madde olarak belirlenmiştir. Faktör yük değerleri .461 ile .707 arasında değişmektedir. Faktörün öz değeri 2.42, açıkladığı varyans %30.18'dir. Belirtilen maddeler .30'un üzerinde faktör yük değerine sahip olduğu için konuşma alt boyutunu oluşturmuşlardır. Faktör öz değerinin 1'den büyük olması bu faktörün doğrulandığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanında %30 ve üzeri açıklanan varyans kabul görmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans (%30.18) faktörü oluşturmada yeterlidir.

ABCİDA'nın dinleme alt boyutuna ait açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. ABCİDA'nın Dinleme (D) Alt Boyutuna Ait Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları	
Dinleme Alt Boyutu	Faktör yük değeri
D1	.649
D2	.742
D3	.501
D4	.695
D5	.607
D6	.557
Öz değer:	2.39
Açıklanan varyans (%)	39.75

Tablo 2'de açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçlarına göre, 18 madde olarak planlanan dinleme alt boyutundaki 3., 4., 6., 7., 8., 9., 10., 14., 15., 16., 17. ve 18. maddeler, .30'un altında faktör yüküne sahip olduğu için çıkarılmıştır. Dinleme alt boyutu altı madde olarak belirlenmiştir. Faktör yük değerleri .501 ile .742 arasında değişmektedir. Faktörün öz değeri 2.39, açıkladığı varyans %39.75'dir. Belirtilen maddeler .30'un üzerinde faktör yük değerine sahip olduğu için dinleme alt boyutunu oluşturmuşlardır. Faktör öz değerinin 1'den büyük

olması bu faktörün doğrulandığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanında %30 ve üzeri açıklanan varyans kabul görmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans (%39.75) faktörü oluşturmada yeterlidir.

ABÇİDA'nın mesaj alt boyutuna ait açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Mesaj Alt Boyutu	Faktör yük değeri
M1	.760
M2	.484
M3	.686
M4	.539
M5	.575
M6	.635
M7	.569
M8	.585
Öz değer:	2.97
Açıklanan varyans (%)	37.16

Tablo 3 incelendiğinde, açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçlarına göre, 18 madde olarak planlanan mesaj alt boyutundaki 1., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 14. ve 16. maddeler, .30'un altında faktör yüküne sahip olduğu için çıkarılmıştır. Mesaj alt boyutu sekiz madde olarak belirlenmiştir. Faktör yük değerleri .484 ile .760 arasında değişmektedir. Faktörün öz değeri 2.97, açıkladığı varyans %37.16'dır. Belirtilen maddeler .30'un üzerinde faktör yük değerine sahip olduğu için konuşma alt boyutunu oluşturmuşlardır. Faktör öz değerinin 1'den büyük olması bu faktörün doğrulandığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanında %30 ve üzeri açıklanan varyans kabul görmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans (%37.16) faktörü oluşturmada yeterlidir.

ABÇİDA'nın sözsüz iletişim alt boyutuna ait açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Sözsüz İletişim Alt Boyutu	Faktör yük değeri
Sİ1	.544
Sİ2	.673
Sİ3	.637
Sİ4	.465
Sİ5	.700
Sİ6	.645
Öz değer:	2.28
Açıklanan varyans (%)	37.94

Tablo 4'teki açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçlarına göre, 15 madde olarak planlanan sözsüz iletişim alt boyutundaki 1., 2., 3., 4., 5., 9., 10., 11. ve 15. maddeler, .30'un altında faktör yüküne sahip olduğu için çıkarılmıştır. Sözsüz iletişim alt boyutu altı madde olarak belirlenmiştir. Faktör yük değerleri .465 ile .700 arasında değişmektedir. Faktörün öz değeri 2.28, açıkladığı varyans %37.94'tür. Belirtilen maddeler .30'un üzerinde faktör yük değerine sahip olduğu için konuşma alt boyutunu oluşturmuşlardır. Faktör öz değerinin 1'den büyük olması bu faktörün doğrulandığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanında %30 ve üzeri açıklanan varyans kabul görmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans (%37.94) faktörü oluşturmada yeterlidir.

ABÇİDA'nın empati alt boyutuna ait açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. ABÇİDA'nın Empati (E) Alt Boyutuna Ait Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) Sonuçları	
Empati Alt Boyutu	Faktör yük değeri
E1	.701
E2	.560
E3	.590
E4	.526
E5	.500
E6	.498
E7	.661
E8	.494
E9	.740
Öz değer:	3.16
Açıklanan varyans (%)	35.07

Tablo 5'teki açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonuçlarına göre, 18 madde olarak planlanan empati alt boyutundaki 2., 3., 7., 9., 10., 12., 15., 17. ve 18. maddeler, .30'un altında faktör yüküne sahip olduğu için çıkarılmıştır. Empati alt boyutu dokuz madde olarak belirlenmiştir. Faktör yük değerleri .494 ile .740 arasında değişmektedir. Faktörün öz değeri 3.16, açıkladığı varyans %35.07'dir. Belirtilen maddeler .30'un üzerinde faktör yük değerine sahip olduğu için konuşma alt boyutunu oluşturmuşlardır. Faktör öz değerinin 1'den büyük olması bu faktörün doğrulandığını göstermektedir. Sosyal bilimler alanında %30 ve üzeri açıklanan varyans kabul görmektedir (Büyüköztürk, 2009). Açıklanan varyans (%35.07) faktörü oluşturmada yeterlidir.

3.1.2. ABÇİDA'nın Alt Boyutlarına Ait Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) İlişkin Elde Edilen Bulgular

ABÇİDA'nın alt boyutlarının çok değişkenli normallik standartlarına uyup uymadığına ilişkin normalleştirilmiş mardia katsayıları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. *Normalleştirilmiş Mardia Katsayıları*

Alt Boyutlar	Normalleştirilmiş Mardia Katsayısı
Konuşma	6.0756
Dinleme	10.7952
Mesaj	4.5552
Sözsüz İletişim	9.0167
Empati	4.1537

Tablo 6’da, Normalleştirilmiş Mardia katsayısının bütün alt boyutlarda üç (3)’ ten büyük çıktığı görülmektedir. Normalleştirilmiş Mardia değeri üç (3)’ ten büyükse, verinin istatistiksel olarak çok değişkenli normallik varsayımına uymadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, ki-kare değerine Satorra-Bentler düzeltmesi uygulaması ile çok değişkenli normallikten sapma düzeltilmiştir.

Alt boyutlar ve tam (mutlak) uyum testi için ki-kare, serbestlik derecesi ve olasılık değerleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. *Alt Boyutlar ve Tam (Mutlak) Uyum Testi İçin Ki-Kare, Serbestlik Derecesi ve Olasılık Değerleri*

Alt Boyutlar	Satorra-Bentler Ölçeklendirilmiş Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	p
Konuşma	13.5218	20	0.85389
Dinleme	13.2326	9	0.15236
Mesaj	21.0463	20	0.39441
Sözsüz İletişim	11.0868	9	0.26980
Empati	38.3440	27	0.07258

Tablo 7’de, bütün alt boyutlar için ilgili serbestlik derecesinde ki-kare p değerleri incelendiğinde, .05’ten büyük çıktığı gözlenmektedir. Genel olarak ilgili serbestlik derecesinde ki-kare p değeri .05’ ten büyükse modelin veriye tam uyum sağladığı konusunda istatistiksel kanıtın olduğu söylenebilir. Bu sonuç, bütün alt boyutlar için tam uyumun sağlandığını göstermektedir.

Alt boyutlar için karşılaştırılmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index , CFI) ve yaklaşım kök ortalama kare hatası değeri (Root-Mean Square Error of Approximation, RMSEA), ki-kare (χ^2 /sd) ve ki-kare/sd (χ^2 /sd) uyum istatistikleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. *Alt Boyutlar İçin CFI, RMSEA, Ki-kare (χ^2 /sd) ve Ki-kare/sd (χ^2 /sd) Uyum İstatistikleri*

Alt Boyutlar	CFI	RMSEA	χ^2 (sd)	χ^2 /sd
Konuşma	1.000	0.000	13.52 (20)*	0.676
Dinleme	0.966	0.048	13.23 (9)*	1.470
Mesaj	0.995	0.016	21.05 (20)*	1.053

Sözsüz İletişim	0.983	0.034	11.09 (9)*	1.232
Empati	0.960	0.045	38.34 (27)*	1.420

* $p > .05$

Model veri uyumunu değerlendirmek amacıyla pek çok uyum istatistiği kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanlar RMSEA, CFI, ki-kare (χ^2/sd) ve ki-kare/sd (χ^2/sd)'dir. Bu değerlerden ki-kare değerinin manidar çıkmaması model veri uyumunun olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte " χ^2/sd " oranının 5'ten küçük çıkması, RMSEA değerinin .08'den düşük, buna karşılık CFI değerinin ise .90'dan yüksek çıkması model veri uyumunun olduğunu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2010). Tablo 8 incelendiğinde, uyum iyiliği değerlerinin, beş boyuttan oluşan yapıyı istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde desteklediği görülmektedir. Buna göre, uyum iyiliği değerlerinin açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen beş boyutlu yapıyı desteklediği söylenebilir.

Alt boyutlar için RHO güvenirlik katsayısı değerleri Tablo 9'da verilmiştir

Tablo 9. *Alt Boyutlar İçin RHO Güvenirlik Katsayıları*

Alt Boyutlar	RHO Güvenirlik Katsayısı
Konuşma	0.666
Dinleme	0.676
Mesaj	0.759
Sözsüz İletişim	0.678
Empati	0.758

RHO Güvenirlik Katsayısı için kabul edilen minimum değer 0.7'dir. Tablo 9 incelendiğinde, mesaj ve empati alt boyutları dışındaki alt boyutlar için güvenirlik katsayısı 0.7'den küçük çıkmıştır. Ancak; konuşma, dinleme ve sözsüz iletişim alt boyutları için katsayı değerleri tek haneli basamağa yuvarlandığında, bütün alt boyutlar için güvenirlik katsayıları 0.7 ya da 0.7'den büyük çıkmakta, bu da bütün alt boyutlar için minimum güvenirlik gereksiniminin sağlandığını göstermektedir.

3.2.ABÇİDA'nın Madde-Toplam Puan Güvenirliği ve Cronbach Alpha Güvenirliği Analizlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

ABÇİDA'nın güvenirliğini belirleyebilmek için, madde-toplam puan güvenirliği ve Cronbach Alpha güvenirliği analizleri yapılmıştır. ABÇİDA'nın konuşma alt boyutuna ait güvenirlik analizi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. *ABÇİDA'nın Konuşma Alt Boyutuna Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları*

	Konuşma Alt Boyutu	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	İç Tutarlılık (α)	
Tablo	K1	0,378	0.67	10'da,
	K2	0,288		
	K3	0,398		
	K4	0,419		
	K5	0,405		
	K6	0,445		
	K7	0,337		
	K8	0,472		

ABÇİDA'nın konuşma alt boyutuna ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının .288 ile .472 arasında değiştiği görülmektedir. Madde toplam korelasyonlarına göre analiz sonuçları, konuşma alt boyutunun yeterli derecede güvenilir bir ölçme yaptığını göstermektedir. Konuşma alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının (α) ise 0.67 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre, güvenilirlik katsayısı 0.7'den küçük çıkmıştır. Ancak, katsayı değeri tek haneli basamağa yuvarlandığında, güvenilirlik katsayısı 0.7 çıkmakta, bu da konuşma alt boyutu için minimum güvenilirlik gereksiniminin sağlandığını göstermektedir.

ABÇİDA'nın dinleme alt boyutuna ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. *ABÇİDA'nın Dinleme Alt Boyutuna Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları*

	Dinleme Alt Boyutu	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	İç Tutarlılık (α)
D1		0,512	0.70
D2		0,489	
D3		0,346	
D4		0,567	
D5		0,244	
D6		0,537	

Tablo 11'de, ABÇİDA'nın dinleme alt boyutuna ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının .244 ile .567 arasında değiştiği görülmektedir. Buna göre, madde toplam korelasyonu analiz sonuçları dinleme alt boyutunun yeterli derecede güvenilir bir ölçme yaptığını göstermektedir. Dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) 0.70'tir. Bu sonuç, dinleme alt boyutu için minimum güvenilirlik gereksiniminin sağlandığını göstermektedir.

Tablo 12’de ABCİDA’nın mesaj alt boyutuna ait güvenilirlik analizi sonuçları verilmiştir.

Mesaj Alt Boyutu	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	İç Tutarlılık (α)
M1	0,261	
M2	0,301	
M3	0,269	
M4	0,298	0.60
M5	0,370	
M6	0,370	
M7	0,245	
M8	0,351	

Tablo 12’de, ABCİDA’nın mesaj alt boyutuna ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonları incelendiğinde, sonuçların .245 ile .370 arasında değiştiği görülmektedir. Mesaj alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (α) 0.60’dır. Bu sonuca göre, güvenilirlik katsayısı 0.7’den küçük çıkmıştır. Mesaj alt boyutundaki maddelerin madde toplam korelasyonları incelendiğinde; 2., 5., 6. ve 8. maddelerin .30 ve daha yüksek değerde olduğu görülmektedir ve buna göre maddelerin iyi derecede ayırt edici özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Madde 1, 3, 4 ve 7’nin madde toplam korelasyonlarının .30 değerinin altında kaldığı gözlenmektedir. Madde toplam korelasyonu .20 ve .30 arasında kalan maddeler zorunlu görülmesi durumunda teste alınabilir (Büyüköztürk, 2005). Madde toplam korelasyonu .30’un altında kalan dört maddenin araçta bırakılmasının, mesaj alt boyutunun madde toplam korelasyonlarının ortalamasını düşürerek, iç tutarlılık katsayısının düşük çıkmasına neden olduğu söylenebilir.

ABCİDA’nın sözsüz iletişim alt boyutuna ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 13’te verilmiştir.

Sözsüz İletişim Alt Boyutu	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	İç Tutarlılık (α)
Sİ1	0,350	
Sİ2	0,370	
Sİ3	0,367	0.56
Sİ4	0,204	
Sİ5	0,410	
Sİ6	0,212	

ABCİDA’nın sözsüz iletişim alt boyutuna ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının .212 ile .410 arasında değiştiği görülmektedir. Sözsüz iletişim alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (α) 0.56 olarak belirlenmiştir. Bu sonuca göre, güvenilirlik katsayısı 0.7’den küçük çıkmıştır. Sözsüz iletişim alt boyutu incelendiğinde 4. ve 6. maddeler dışındaki maddelerin

.30 ve daha yüksek değerde ve iyi derecede ayırt edici özelliğe sahip olduğu görölmektedir. Bu boyuttaki .20 ve .30 arasında kalan iki maddenin alt boyutta kalması uygun bulunmuştur. Bu alt boyuttaki madde sayısının azlığı dikkate alındığında, iç tutarlılık katsayısının biraz düşük çıkması beklendik bir durum olarak yorumlanabilir.

Tablo 14'te ABCİDA'nın empati alt boyutuna ait güvenilirlik analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 14. ABCİDA'nın Empati Alt Boyutuna Ait Güvenirlik Analizi Sonuçları		
Empati Alt Boyutu	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	İç Tutarlılık (α)
E1	0,507	
E2	0,280	
E3	0,472	
E4	0,534	0.73
E5	0,364	
E6	0,329	
E7	0,548	
E8	0,265	
E9	0,496	

Tablo 14'te, ABCİDA'nın empati alt boyutuna ait düzeltilmiş madde toplam korelasyonları incelendiğinde, sonuçların .265 ile .548 arasında değiştiiği görölmektedir. Empati alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı (α) 0.73'tür. Empati alt boyutu maddelerinin düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının ve güvenilirlik katsayısının yüksek olması, alt boyut puanlarının güvenilirlik için genel olarak yeterli olduğunu göstermektedir.

Köker, Evrengöl ve Canat (1994) tarafından geliştirilen Ergen-Anne-Baba İletişimi Ölçeği (EA-İBÖ), aile bireylerinin birbirlerini iletişim açısından değerlendirdikleri bir ölçme aracıdır. Ölçeğin geçerlik güvenilirlik çalışmasında, anne formu için madde toplam korelasyonları .05 ile .63 arasında bulunurken, Cronbach Alpha katsayısının .78 olduğu görölmüştür. Baba formu için madde toplam korelasyonu .06 ile .81 arasında bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği ise, anne formu için .64, baba formu için .78 bulunmuştur. Bu analizler sonucunda, ölçeğin geçerlik güvenilirlik özelliklerine sahip olduğu belirlenmiştir. Dixon (1995) tarafından 6-23 yaş grubundaki bireylerin ebeveynleri ile olan ilişkilerini incelemek üzere geliştirilen 80 maddeli Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmasında, Cronbach Alpha katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin, Aile Yaşamı Ölçeği ile iki yarım test yöntemi ile yapılan güvenilirlik çalışmasında, iki yarı güvenilirlik katsayısı $r=.63$ olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, bu yaş aralığında etkili bir ölçme aracının geliştirildiğini ortaya çıkarmıştır. McCarty ve Doyle (2001) tarafından geliştirilen Ebeveyn-Çocuk İletişimi Ölçeği, Ebeveyn Formu; anne-babaların çocukları ile iletişimlerine yönelik algılarını ve çocuklarının iletişim becerilerini değerlendiren 20 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik analizi sonuçlarına göre Cronbach Alpha katsayıları; ebeveyn-çocuk iletişimi alt boyutunda .78 , ailedeki sınırlı konular alt boyutunda .47, çocuğun empatisi/dinleme alt

boyutunda .70 ve çocuğun duygusal ifadesi alt boyutunda .76 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin, geçerli ve güvenilir bir ölçme yaptığı sonucuna varılmıştır. İletişimle ilgili olarak yapılan; Ergen-Anne-Baba İletişimi Ölçeği (EA-İBÖ), Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Ebeveyn-Çocuk İletişimi Ölçeği, Ebeveyn Formu gibi ölçeklere bakıldığında, ABCİDA'nın geçerlik güvenilirlik analizi sonuçları ile benzer sonuçlar görülmektedir.

Araştırmada test-tekrar test güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada, ilk uygulama ile ikinci uygulama arasında dört haftalık bir süre bırakılmıştır. İki puan değeri arasındaki ilişkiye Pearson korelasyon katsayısı ile bakılmıştır.

3.3. ABCİDA'nın Alt Boyutlarına Ait Test-Tekrar Test Güvenirliği Analizlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

ABCİDA'nın alt boyutlarının, birinci ve ikinci uygulamalarından elde edilen puanlar arasındaki korelasyonun yüksek olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; konuşma alt boyutu için test-tekrar test korelasyonu .93, dinleme alt boyutu için .96, mesaj alt boyutu için .98, sözsüz iletişim alt boyutu için .95 ve empati alt boyutu için .96 olarak belirlenmiştir. İki uygulama sonuçları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p < .05$). Buna göre, ABCİDA'nın zamana bağlı olarak kararlı bir yapı gösterdiği söylenebilir. Yapılan analizler doğrultusunda, ABCİDA'nın geçerli ve güvenilir bir araç olduğu kabul edilmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda, okul öncesi dönemde anne-baba-çocuk iletişiminin değerlendirilmesine yönelik olarak, 37 maddeden ve beş alt boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir Likert tipi bir ölçme aracı geliştirilmiştir. ABCİDA'nın yapısal geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) istatistikleri sonuçlarına göre, aracın beş boyutlu bir yapıyı desteklediği görülmüştür.

ABCİDA'nın madde toplam puan güvenilirliği ve iç tutarlılık analizleri incelendiğinde; konuşma alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .56 ve empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısının (α) .73 olduğu görülmüştür.

Test-tekrar test güvenilirliğine ilişkin sonuçlar incelendiğinde; test-tekrar test korelasyonları, konuşma alt boyutu için .93, dinleme alt boyutu için .96, mesaj alt boyutu için .98, sözsüz iletişim alt boyutu için .95 ve empati alt boyutu için .96 olarak belirlenmiştir. Buna göre, iki uygulama sonuçları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmüştür ($p < .05$).

Sonuç olarak, ABCİDA'nın geliştirilmesi, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin değerlendirilmesine yönelik ölçme aracı eksikliğinin giderilmesi bakımından önemli görülmektedir. Ayrıca, bu araştırmanın okul öncesi dönemde olduğu

kadar, farklı gelişim dönemlerindeki çocuğa sahip anne-babaların iletişim becerilerinin değerlendirilmesi konusunda yapılacak çalışmalara ışık tutarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda; ABCİDA,48-72 ay yaş grubunda çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimleri konusunda yapılacak çeşitli araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilir. ABCİDA'nın konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati alt boyutları bağımsız olarak farklı çalışmalarda kullanılabilir. ABCİDA'na 36-48 ay yaş grubunda çocuğa sahip anne-babalar da dahil edilerek geçerlik güvenilirlik çalışması yapılabilir. Ankara ili dışındaki farklı illerde ve farklı gruplar üzerinde, aracın iç tutarlılığının geliştirilmesi ve geçerliğinin sınanması ile ilgili çalışmalar yapılabilir. Geçerlik güvenilirlik çalışması, okul öncesi dönemden farklı olarak, adolesan ve ergen çocukların anne-babaları için de yapılabilir. ABCİDA; farklı yaş, eğitim, meslek, sosyo-ekonomik düzey ve kültürdeki anne-babalara uygulanarak, gruplar arasındaki iletişim farklılıklarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir. Bütün bu çalışmaların yanında, ABCİDA rehberliğinde, erken çocukluk döneminde iletişim becerilerinin değerlendirilmesine yönelik yeni ölçme araçları geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2003). *Etkili iletişim*. (Çev. Ö. Çolakoğlu). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Adler, R. B. & Rodman, G. (2003). *Understanding human communication*. (Eighth edition). New York: Oxford University Press.
- Albayrak, A. S. (2006). *Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Alpan, G. (2001). Sınıf içi iletişimde kendini gerçekleştirme, empati ve sinerji. *Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(5), 23-30.
- Alpan, Y. (2006). *Ankara örneğinde 12-36 aylık bebek ve çocuklar için sosyal ve duygusal değerlendirme aracının Türk çocuklarına uyarlanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bademci, V. (2006). Güvenirliği doğru anlamak ve bazı klişeleri yıkmak: bilinenlerin aksine, cronbach'ın alfa katsayısı negatif ve “-1” den küçük olabilir. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(12), 3-26.
- Baldwin, J. R., Perry, S. & Moffitt, M. A. (2004). *Communication the oriesforeveryday life*. USA: Pearson Education, Inc.
- Beebe, S. A., Beebe, S. J., Ivy, D. K. & Watson, S. (2005). *Communication: principlesfor a lifetime*. (Canadian edition). USA: Pearson Education, Inc.
- Berko, R. M., Wolwin, A. D. & Wolwin, D. R. (2001). *Communicating: a socialandcareerfocus*. (Eighth edition). Boston: Houghton Mifflin Company.

Berns, R. M. (2007). *Child, family, school, community: socialization and support*. (Seventh edition). USA: Thomson Wadsworth Corporation.

Bıçakçı, İ. (2002). *İletişim ve halkla ilişkiler*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri Aş.
Büyüköztürk, Ş. (2005). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
Crowley, D. & Mitchell, D. (1995). *Communication the orytoday*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Çağdaş, A. (2003). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. (2. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. (1. basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Demiray, U. (Editör). (2008). *Etkili iletişim*. Ankara: Pegem Akademi.

Dixon, M. D. (1995). *Parents, children, and communication: Frontiers of the oryandresearch*. LEA's communication series. Hillsdale, NJ, England: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Dominick, J. R. (2007). *The dynamics of masscommunications*. USA: Mc Graw Hill.

Dreman, S. (2004). Perception of family structure, state, anger and parentchild communication and adjustment of children divorcedparents. *Journal of Divorceand Remarriage*, 41(1), 47-68.

Greenspan, S. I. & Salmon, J. (1998). *Meydan okuyan çocuk*. (Çev. İ. Ersevimi). İstanbul: Özgür Yayınları.

Gürsoy, F. ve Yıldız Bıçakçı, M. (2007). An investigation of self-image and agressiveness in children. *The Social Sciences*, 2(4), 419-424.

Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal psikoloji*. (Çev. İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ütopya Yayınları No 150. Ankara: Ütopya Yayınevi. (Eserin orijinali 1995'te yayımlandı).

Holmes, D. (2007). *Communicationtheory*. USA: Sage Publications.

Knapp, M. L. & Vangelisti, A. L. (2005). *Interpersonal communication and humanrelationships*. (Fifth edition). USA: Pearson Education, Inc.

Köker, S., Evrengöl, A. ve Canat, S. (1994). Ergenlerin ana babaları ile iletişimlerini algılama düzeyleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1(2), 75-78.

- Landis, J., Kesslerling Ray, N. & Davis, K. (2006). *İletişim becerileri*. (Çev. Ö. Gelbal). Ankara: HYB Yayıncılık. (Eserin orijinali 1995'te yayımlandı).
- McCarty, C.A. & Doyle, S.R. (2001). Parent-Child Communication-Child (Technical Report) [Online].
- McChesney, R. W. (2007). *Communication revolution*. New York: The New Press.
- McQuail, D. & Windahl, S. (1997). *Kitle iletişim modelleri*. (Çev. K. Yumlu). Ankara: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1982'de yayımlandı).
- Ömeroğlu, E. ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti.
- Öz, İ. (1997). *Çocuk ve iletişim*. Ankara: KÖK Yayıncılık.
- Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özğurlu, K. (1995). *Ana-baba okulu*. (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Raykov, T. (1997). Scalereliability, cronbach'scoefficent alpha, andviolations of essentialtau equivalen ceforsix congeneric components. *Multivariate Behavioral Research*, 32, 329-354.
- Redmond, M. V. & Mifflin, H. (2000). *Communication: the oriesandapplications*. New York: Houghton Mifflin Company.
- Ryder, V. (1995). *Parentsand their children*. Tinley Park, Illinois: TheGoodheart-WillcoxCompany, Inc.
- Schor, E. L. (1999). *Caringforyour school-agedchild: ages 5 to 12*. USA: Bantam Books.
- Severin, W. J. & Tankard, W. (1992). *Communication heories: origins, methods, and uses in themassmedia*. New York: Longman Publishing Group.
- Stewart, L. P., Cooper, P. J., Stewart, A. D. & Friedley, S. A. (2003). *Communication and gender*. (Fourthedition) USA: Pearson Allynand Bacon.
- Tanrıöğen, A. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tekinalp, Ş. ve Uzun, R. (2004). *İletişim araştırmaları ve kuramları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yavuzer, H. (1995). *Ana-baba okulu*. (5. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2000). *Ana-baba ve çocuk: ailede çocuk eğitimi*. (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.